

Kedves Feri Bácsi!

Éppen egy hónapja, hogy kaptam a levelet a 494. ikt. sz. alattit. Így egy hónapig emésztettem magam rajta míg végre levontam a következtetést, hogy próféta az ember honán kívül csak egyszer sikeredhet.

Na de nincs közöttünk harag a következők miatt: a 7/7-es diáképeket én ajándékként küldtem, de kaptam értük 1200 ft-ot -ez nem várt "ügy" volt s mivel az emberek piacról élnek, az ilyen lehetőséget meg kellett ragadni. Mikor kap az ember véletlenül ekkora pénzt és még légó őrséget sem kellett állni érte.

A Kaposi reprózás eszembe sem jutott volna, ha nem gondolok arra vissza, hogy amikor vittem az Adattárunknak az egyik őszám levelezési anyagát, akkor repró-negativokat is vittem Kaposikról és a Szapu ktsnő pedzette, hogy védetté nyilvánítani stb, stb. Ezt kerülendő küldtem az idej diafelvételeket. Persze én ^{Mélt.} fashicával reprózik, nem is Exa-val, hanem Flexarettel és előtétlencsével; van benne 1-2 elcsuszás, de nem árultam zsákbamacskát, mert a kísérő sorokban erre kitértem.

Az ekhós szekérről a pozitív kép 1956 nyarán készült Erdélyben Nagyvárad és Körösfő között a vonatról u.n. elkapott felvétellel.

Az irományom -tört. olvasókönyv- primér összeállítás; a szekundérben a technikai kivitel változtattam meg, a rajzokat elhagytam, a szemelvényeket sűrűn szedtem, a magyarázatot 3-as sortávolsággal, a térképet benn hagytam; a tükrös szövegmagyarázat helyett a dolgozat végére tettem a Jegyzeteket és folyamatos számozással ott hivatkoztam a felhasznált irodalomra vagy fordítottam a német vagy latin szövegeket. Ha úgy gondol/od/ja -nem tudom, hogy kettőnk közül ki a fiatalabb, de azért proponálom a tegeződést- akkor a küldött példányt az Adattárnak adom.

A fotók tulsó oldalára ráírtam, hogy mit ábrázolnak; a saját felvételeimet jelöltem. A többi az édesapám készítette 1910 körül /üvegnegativok/ Simonfa, Erdőcsokonya, Fonó térségében, esetleg Kaposmérőn, illetve az exotikusakat az I. v. h. alatt Sabac térségében, ott volt Máv. forgalmista.

Az álmatlanságodat biztos eloszlattam most és majd jelentkezem. De július 12-től Balatonmáriafürdő Dózsa Gy u 23 alatt megtalálható leszek egészen aug. 25-ig.

Gyűjtőtársi üdvözlettel:

1984 június 18.

a jó kamerás Bacs

**Olvasókönyv Szulimán /zselici falu/ ujkori
történelméhez**

Bevezetés

Egy területnek az egyetemes emberi művelődés szempontjából való fontosságát külső és belső tényezők határozzák meg.

A külső tényezők csoportjába tartozik a kérdéses terület földrajzi fekvése, felszíne, morfológiája, a környező és távolabbi területekhez való viszonya, védett volta, természeti kincsekben való gazdagsága és így tovább.

A belső tényezők az emberrel, azaz a kérdéses területen kialakult társadalommal függnek össze.

A multat a történelem és segédtudományai mutatják be. De ami igazán közel visz, az az etnográfia és az etnológia. Ez a kettő önmegismerésünk jelentős eszköze.

Zselic -ről többen sokat irtak.Általában az a dombvidék, mely a Kapos folyótól délre terül el.Nyugati határa a Somogy-

apáti-Kadarkút-Kisasszond közötti országút vonala,keleti határa a Bükkös-Sásd közötti vasutvonal,dél felé a szigetvári lapályban simulnak el a zselici dombok.

Élő tájnév,pedig a nép nem a tájat nevezi el,hanem annak lakóit;igy ismerünk göcsejieket,hetésieket,sárközieket is.

A neve Filep István szerint az 1858-as Vasárnapi Ujságban a zselicza szóból származik,ami ékest,kellemest,kiest jelent.

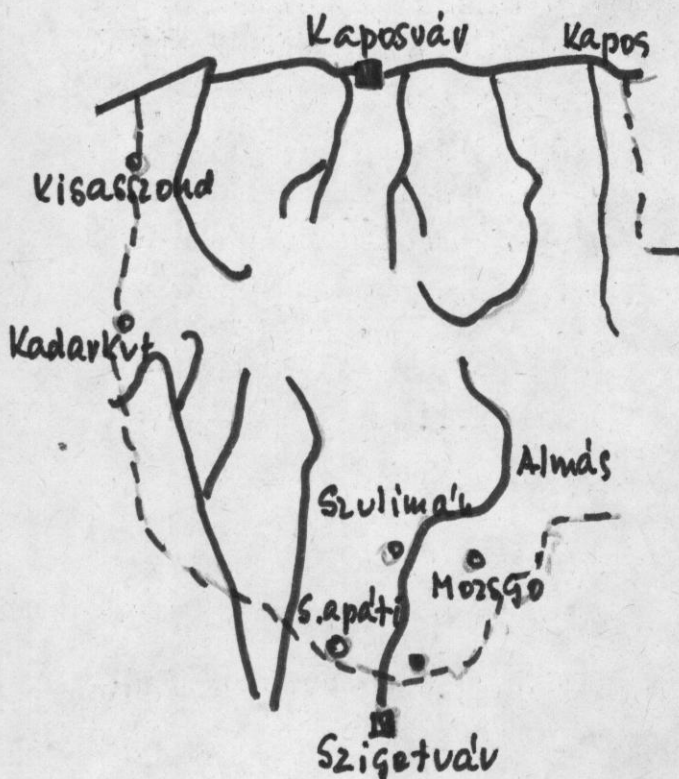
Knézy Judit szerint a néprajzi szerzők 46 községet sorolnak a tájhoz.Nyugati völgyeiben a református törzssökös lakosságu magyar falvak,északon és északkeleten katolikus magyar községek,déli-délkeleti részére a XVIII.századi betelepítések horvátokat,majd ezeket felváltó németeket hoztak;

ebből tűnik ki,hogy milyen sokszínű néprajzilag ez a tájegység is.

A dombok általában 200 méter magasak.Legnagyasabb pontja a Repoli tető /278 m/.Ez az észak-déli vízválasztó.

A homokos lösszel tarkított sárgás,vályogos talajon a mult században még áthatolhatatlan erdőség volt,melyre a régi hely-és dülőnevek utalnak,pl.Bükkös-duga,Bárdi-bükk,Hárs-ágy.

Régészeti leletek a terület kő- és bronzkori lakottságát igazolják.Az Árpádok korában a pannonhalmi apátságnak 10 kanászfaluja volt itt.A XIII.században szláv erdőirtókat találunk.

Mindszent, Zelemal ugyanazon plébániák, ugyanazon földbirtokos /nő/ Török Bálint hitvese birtokolja /élvezi/....

az egész összefüggő birtokot Merenye, Keresztur, szőlómál és Mosgó nevűt, valamennyi Somogy megyében rajtuk élő lakósságukról az a hír járja, hogy 1030 fő maradt...

A lakosságot a török hódoltsági korszak alaposan megnyirbálta. 130 falujából csak 40 maradt fenn.

Szulinánál Csánki Dezső a Somogy vármegye monográfiája c. és Dr. Vargha Károly a Délkeleti Zselic c. művében foglalkozik.

1542-ben "indszent filiájaként és Török Bálint felesége birtokaként szerepel:

Myndzenth Zelemal, plebani de eadem p. I., eadem domina consors Valentini Thewrek perceptit ¹

1618-ből való Gyimesi Forgách Zsigmond nádor levele, melyben a merenyei Balogh János örökösének ajándékozott községekről ír:

totales et integras possessiones Merenye, Kereszthur, Seoleomal et Mosgho vocatas, omnino in comitatu Sámig-hiensi existentes habitas, qua numeri mille triginta eorum colonorum non excidere dicuntur ²

Ezek közül az egyik örökös nem sokkal később - a levélben saját magát ugyan nem nevezi meg - a következő üzenetet küldi:

Somogy és Szigetvár tartományban jobbágyimhoz. Somogyba és Szigetvár tartományba lévő faluknak rendszerint vevék: Bécz, Sz. Martin, Diós, Zádor, Hobol, Sz. Miklos, Mosgo, Kereszthur, Sz. Egyed, Szőlómál, Almamelyike, Merenye, Csökő, Attad.

Ez levelet faluról falura ezen jóságomban mind e bíráimnak valakik és ez valla, melyek elpusztit volna, minden késedelem nélkül megadassék, hagyom és parancsolom, hogy mindezen falumba úgy ép, amúgy aki elpusztult volna is, ezek embere valahol mutatkozik, aki meg is maradt volna mind a falumból Somogyra és az ott való jóságból ütös öreg ember soká fel jöjjön.

Ezért ha alá küldött embereimmel együtt föl nem jöttök, higgyétek el bizonyosan eő Generális Batthyány Cristoff

¹ Karácsony-Kollányi: Monumenta ecclesiastica tempora 133 o.

² Batthyány levéltár seniorátusi része

obligálja= adósságból fakadó kötelezettség értelmében átadja

pátens =nyilt oklevél - nyilt parancs;ilyen értelemben a kibocsátó, mint végrehajtó hatalom törvényerejű rendelete birtokára vonatkozóan

assecuratio=igéret, biztosíték

porcio -porcio militaris=katonai rész, az állami hadiadónak terményben fizetett része 1671-től az országban járó és a falvakban elszállásolt császári zsoldos hadsereg tartásának terhére az egyes településekre ember- és lóporciók formájában vetették ki

requirálni=felkeresni

urteil eö Mgtul katonakot hivom, föl hozatlak, melly tudom nagy kérotokkal lészön meg s ugy föl hozatlak " 1

Egy 1693 február 23. keltezésű birtoklevél szerint Balogh Sándor András nevű fia Merenye, Szóllómály, Mosgo és Kereszthur kivételével többi birtokát Slusky Wratislaw Györgynek és feleségének Kereskényi Borbálának obligálja.

Az 1702 július 29. keltezésű birtoklevél szerint Patyi Ferenc és Siklossy András minden javukat, köztük Szulimánt is jogfenntartás nélkül Batthyány Ádám grófnak adják át, akinek birtokszerzését Lipót császár 1703. május 21. keltezésű levele is megerősíti -ahogy ezt a Batthyány levéltár seniorátusi részének iratai között olvashatjuk.

Batthyány Ádám 1703. május 12. keltezésű pátens leveléből:

"Ezen pátens levelünk által adatik értékre az kiknek illik, hogy Sziget táján lévő jószágunkat, nevezett szerint pedig Szóllómály, Mosgot, Diost, Szent Egyedet, Szent Miklost és Szent Mártonyt, akik ekkoráig megszállották és ennek utána is valakik meg szállani fogják, mindazok adójukból és robottyukból adatik három esztendeig való szabadság, mindazonáltal amint Tisztartonk kívánni fogja kérésint Aratás és Kaszálás és Szántóbeli Segiccséggel legyenek.

De ellenben kívánjuk azt is, olly assecuratiot tegyenek, hogy szabad három esztendőök elteltével máshová nem mennek, hanem helységben fognak maradni.

Ami a portio dolgát illeti, fogjuk a Nemes Vármegyét requirálnunk, hogy az eránt, amennyire lehet, tekintett légyen reájok." 2

A megszállottak, helyesebben a telepések, akikre vonatkozik az irás horvátok voltak. A somogyi területen a török hódoltság után ugyanis alig élt ember. Több órányi járőföldre akadt egy-egy település, melyeknek lakossága feltételezhetően nád-kunyhóban élt, barontenyésztéssel foglalkozott és az erdőirtások helyén létesített művelésre alkalmas területet.

I, 2 -----
 Batthyány levéltár seniorátusi része/Körmeny/

1718 évben december hónap bizonyos napján az alább megírottak jöttek ide Szöllőmálra Somogy megyében lévő helysége /T.N=lehet Tekintetes és Nemzetes rövidítése/és Vitézlő Madarász László somogy vármegyei kinevezett/ordinarius=szabályos/alispán ur őkegyelme rendezése/=commissio/mellett.....

....megkeresésére/requisitio/ezen alább írott vizsgálat/=inquisitio/nak és határszemplének/occulato revisio/véghezvitelére,mely így következik

Erről a következőt

Első tanu Ambrus György kb.90 éves Somogy m.Viszló községben lakik,a Lengyel család telepese esküszik,tehát vallja

fatens = tanu

egsolitia=exsolitia=megoldás

distinguál=elkülöníti

A második tanu is ugyanazon Lengyel családnak Viszlóban lakó kb.50 éves telepese /colonus=telkes jobbágy/Kis János is esküszik és vallja mindazt,amit az előző tanu közvetítésével hallottunk....

Három évi kedvezmény talán feledtette a letelepülőkkel a "röghözkötést" mármint, hogy "máshová nem mennek, hanem a helységben fognak maradni".

1718-ban a Batthyány levéltár egyik ügyirata már Szulimán határát is ismerteti. A vármegye részéről jelen van Madarász László alispán. A határjárást a szulimáni határt ismerő szomszéd településbeliek valamint a helybenlakó jobbágyok meghallgatásával végzik. Az ok, hogy Festetich Pál emberei a szulimániai jószágait elhajtották.

"Anno 1718 die mensis Xbris mi alláb megh irattak jöttünk ide Szöllómálra Nemes Somogy Vármegyében lévő Helységre T.N. és Vzló Madarász László N. Somogy Vármegyei ordinárius viceispány ur eő kglme comissioja mellett mélt. groff Strattmann Eleonora Kglmes Asszonyom eő Excellentiája requisitiojára ezen alább megirtt inquisitionak és occulato revisionak végbe való vite- lére az mellyik így következik.

De eo utrum,

tudják nyilván és a régiektől hallotta ez a tanu, meddig legyen Szöllómály határa és micsoda nevezetes jelek hasitják és különböztetik meg Hárságy és Füzi Pusztáknak a határaitól.

Primus fatens Gregorius Ambrus annorum circiter 90 in possessio- ne Vizslo comitatu Simigjiensi habita, degens familia Lengyel de Tory colonus jurat: ergam fassus est; nyilván tudja, sőt még a régiektől hallotta ember korától ezen fátens a Szöllómálnak igaz és valóságos határát következő egsolátia szerint tar- tották és most is tartják. Tudnya illik a Szigethy ut ky is Basalnak föll jön ki is Faludnak ezen országok utja viszi az igazi határját a Szigethi Utra. Ezen szigeti ut hasitja és distinguálja a szöllómáli és hárságyi határokat, ezen szigeti ut szélén számos régi keresztvágások látszanak a fékon, úgy hogy napkelet felől való föld Szöllómálhoz, napnyugat felül pediglen Hárságy pusztákhoz való föld.

Secundus fatens Joannes Kis annorum circiter 50 in praefecta Vizslo de genere familiae Lengyel collonus jurat: ergam fatus est per omnia ut immediatae praecedens testis hoc audito: azon fönt megnevezett fákon való körösztök farkasveremnek beszolgálnak, bodonyok kis kutra ezen kis kuttól fogva pedig a füzi berekig megyen valóságos határa a Szöllómálnak úgy, hogy ezen füzi berek

distinguálja=elkülöníti

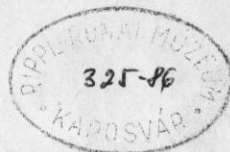
Harmadik tanu Parulja János kb.70 éves Apáti községben és
Cottus/comitatus rövidítése/=Somogy megyében lakozó degens
/=élő/=vagy élő lakos a kegyelmes és kiemelkedő generális és
marsal huini Collonics J.János /telepese/ esküszik és vallja,
mint az előtte szóló tanuk is tették...

A negyedik tanu a kb.60 éves Sziget várában lakó Haragovics
Márton....Az ötödik tanu Varga Márton kb.38 éves

Ami történt a nevezett négy tanuval a határszemplére kimentünk
akik az ismertetett jeleket az előbb közölteknek megfelelően
/=ad normam praecedentis exsolitionis/.....

Emellett ezen határszemplén.....

Aláírásunkkal és pecsétünkkel hitelesített levelünket Szól-
lómán nevű birtokon a jelzett napon mint fent/ut supra/

distinguálja a Sz.Lászlói pusztának határját a Szöllőmály határtól. Mind az, édesatyjától mind pedig más régi emberektől így hallotta azt mindig mindenkorai ember emlékezetétől fogva addig tartották és birták a szöllőmáliak.

Tertius fatens Joannes Parulja annor.circ.70 in possessione Apáti aque Cottus Simigh.Habita degens excellentissimi ac illustrissimi generalis campi marsalli Dni Comitis Josephi Joannis ab Huin Collonich jurat ergam:fassus est per omnia uti immediatae praecedens praedicti testis...

Quartus fatens Martinus Haragovics annorum circ.60 praesidii Sziget... Quintus fatens Marzinus Varga annorum circ.30 duae annae Julianae Pernetzi de Osztopán .... minthogy ezen öreg Babotsai Ferencné asszonyom marháit a Föstetics Pál ur a maga érdeire makkra eresztette Sz.Lászlói vörös fásos erdő őrzé, meghatta ezen fatensnek, hogy a szöllőmáli ujmalomig,ugyszint addig, amig ő megcsináltatta a határt, szabadon járjon az бүкkesre.

Qua per acta a fönt megnevezett négy tanukkal ad occulatam re visionem kimentünk akik is minden jelekre ad normam praecedentis egolutionis rávittek bennünket, megtekintvén azon helyeket, ahonnét Föstetics Pál emberei a szöllőmáli lakósktól a sörtés marhájukat elhajtották, azon föld egy puska lövényire van a szőlőmályi határban.

Praeterea ezen occulata revisionak alkalmával a "kocsma" nevű kutnak folyása mellett egy бүкkfán ujonnan kifaragott keresztet, másikat pedig a basali ut mellett hasonló új keresztet egy nagy tölgyfán találtunk.

Mindezeknek adjuk ezen aláírásunkkal és pecsétünkkel hitelesített levelünket bizonyosságul in possessione Szöllőmán die etc. ut supra Hlátics János /Somogy m.szolgabirája/ Balogh András /Somogy m.esküdtje/"

/Eredeti: Batthyány levéltár seniorátusi rész No 27 1718 ~~nosgo~~/

1723-ban Strattmann Eleonora végeztet birtokösszeírást és a zselici települések között Bécs, Almamellék, Kereszthur, Sz. Márton, Dios, Mosgo, Sz. Miklos, Sz. Egyed, Szöllőmál szerepelnek többek között.

Az urbárium az a gazdasági irat, mely a feudális földesur birtokát, illetve az urbéres jobbágyságot veszi számba, hogy így megkönnyítse a földesuri jog gyakorlását. Általában a fokozatos részletezésre törekvés nyilvánul meg az egymás után következő kiadású urbáriális összeírásokban

- Az urbéres lehetett egész- vagy töredéktelkes jobbágy és u.n. házas zsellér. Ez utóbbit majd Mária Terézia korában az urbérrendezés 1/8-nál kisebb telekrészesedéssel jellemezte.

praedium = földbirtok, település

praesidium = őrséggel megerősített hely, vár - város

Az 1724.január 20.urbariális conscriptio szerint Szulimán lakossága a következő:

"Felső végről napkeletről

- Komlin Balázs
- Komlin Mátyás
- Pavok Mihály
- Bosnyák Mihály
- Causcery Márko
- Milsics Mártony fogot föl Farkas Milos öregségét
- Farkas Márko
- Mester Tamás
- Mester Márko
- Haragovics István
- Jozó János csordáshelyen lakik
- Gruba Márton aliter magyar
- Kis Balázs
- Paulo János
- Antallovics Iliya
- Tanko Mihály Kláva Balázs öregségét birja
- Tanko Márton Delebényi Jakab öregségét birja
- Tanko István
- Vidák Mátyás
- Milasics István
- Biro Hosszu Mikola
- Kraniczai Mihály
- Peres Tamás
- Peres Márton
- Komlin Márton
- Toth Mihók az malomnál lakik "

1727-ből való Strattmann Eleonora urbariális conscriptiója

"SZÖLLŐMÁLY ezen falunak az mezője két részre vagyon, egyik Mosgo felől a másik a falu fölött. Tartoznak 13 napi kaszálással, fölvetéssel, ugyanannyi napi aratással és behordani nem küllenben, 4 napi vadászással, ha az uraságoknak kívántatni fog. Ha pedig nem szükséges másra aplicálhatni ezeknek vagyon egy darab Bükös Erdeje, két helyen kis Szöllőhegyek. Szomszédságban vannak napkeletről Sz. László Füstetics ur és praedium Sz. Egyed és Mosgo Borostyáni házhoz tartozandó. Délről Csertő és predium Köttös Gváry Pálos ur és napnyugodról Vizslo Lengyelne Asszonyomé. Éjjél felől praedium Hárs-ág és füz Füstetics Urad Ej."

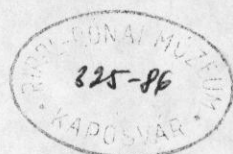
sessio = jobbágytelek

**col-colonus rövidítése -tehát a telken belül a hányad ki-
hangsúlyozása**

**dno - dominus rövidítése - az egyetlen ott élő "kurta"ne-
mes**

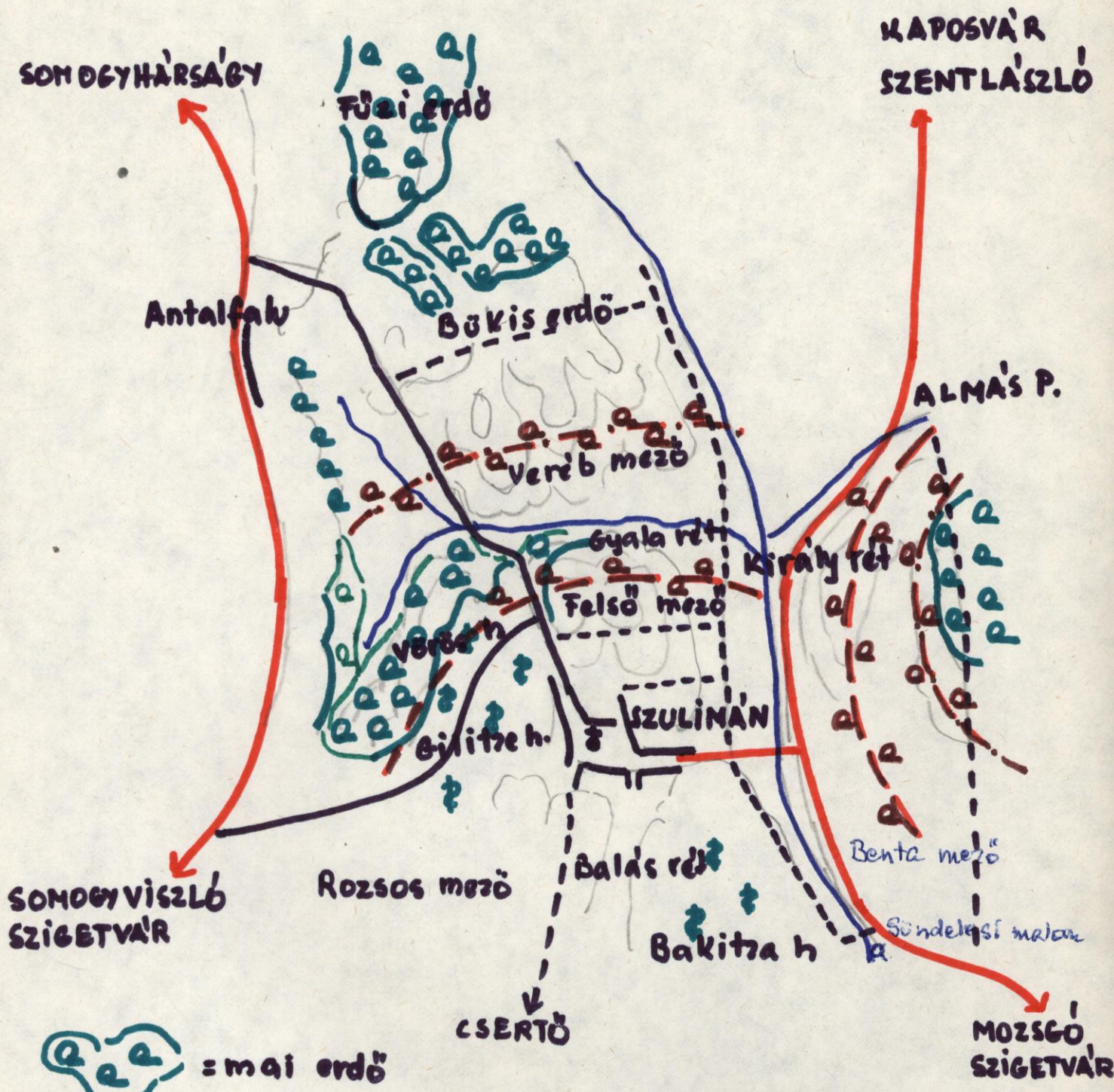
Szóllómály Felső végrül napkeletrül	Sessio		Vagyon hozzája föld		fia: ö- kör:		16:		Naturalia			
	Col	Dro	Szántó	Kaszáló	Nro:	Nro:	Nro:	Vaj:	Lud:	Ty:	Tym:	Késszp.
Kumlin												
Ballás	1/2	-	12 ¹ / ₄	6	4	6	-	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₂	3
Kumlin												
Mátyás	1/2	-	9 ¹ / ₂	4	1	1	-	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₂	3
Kis												
Ivány	1/2	-	12	5	1	2	-	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₂	3
Pavok												
Mihály öregségben szállot, mint hogy igen szegény egy forintra engedtetet az arendájja												
Bosnyák												
Miklos	1/4	-	2	2	-	1	-	I	I	-	-	1
Bogdán												
Miklós	1/2	-	10 ¹ / ₃	6	3	4	-	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₂	3
Csucsérj												
Mártony	1/2	-	11	4 ¹ / ₂	1	2	-	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₄	3
Milosics												
Mártony fogat föl Parkas Miklos öregségét, mint hogy szegény egy forintot fizet												
Farkas												
Márton	1/4	-	6	1 ¹ / ₂	-	1	-	-	-	-	-	1
Mester												
Tamás	1/4	-	5	3	1	2	-	1/8	1/4	1	2 ¹ / ₂	1,50
Mester												
Márton	1/4	-	5	3	2	1	-	1/8	1/4	1	2 ¹ / ₂	1,50
Józsa János												
Haragovics	1/2	-	5	4 ¹ / ₂	4	4	-	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₂	3
Ivány												
Heller	1/4	-	7	6	3	-	-	1/8	1/4	1	2 ¹ / ₂	2
Pralla												
Iván	1/4	-	4 ¹ / ₂	3	-	1	-	1/8	1/4	1	2 ¹ / ₂	1,50
Prula												
Márton	1/4	-	4 ¹ / ₂	3	1	1	-	1/8	1/4	1	2 ¹ / ₂	1,50
Pöres												
Mihály	1/2	-	7	3 ¹ / ₂	2	1	2	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₂	3
Antalics												
Istvánné	1/2	-	8 ¹ / ₂	3 ¹ / ₂	2	-	-	-	-	-	-	1
Tanko												
Mihály	1/2	-	6	3 ¹ / ₂	2	2	-	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₂	3
Tanko												
Márton	1/2	-	6	4	2	2	-	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₂	3
Tanko												
István	1/2	-	10	6 ¹ / ₂	3	3	2	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₂	3
Vidák												
Mátyás	-	1/2	14	6	-	-	-	-	-	-	-	-
Nulosics												
István	1/2	-	8	6 ¹ / ₂	2	2	-	1/4	1/2	1	2 ¹ / ₂	3

Hosszu Mikuska	1/2	-	10	2 ^{1/2}	1	2	-	1/4	1/2	1	2 ^{1/2}	2
Pöres Gyurka	1/4	-	4	3	-	1	-	1/8	1/4	1	2 ^{1/2}	1,50
Pöres Tamás	1/2	-	11	5	1	3	-	1/4	1/2	1	2 ^{1/2}	3
Pöres Márton	1/2	-	11	5	1	3	-	1/4	1/2	1	2 ^{1/2}	3
Czuni Mihály	1/2	-	8 ^{1/2}	4	-	-	-	1/4	1/2	1	2 ^{1/2}	3
Torok Mihályné malomnál lakik	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1
Item malom annatim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Summa summarum	10	1/2	197 ^{1/2}	106	38	46	4	4 ^{4/8}	9	21	52 ^{1/2}	59,50
Gyalló István bíró defáterque	-	-	-	-	-	-	-	1/8	1/4	1	2 ^{1/2}	1,50
Es igy marad	10	1/2	197 ^{1/2}	106	38	46	4	4 ^{3/8}	8 ^{3/4}	20	50	58

Milyen következtetést lehet levonni a közöltekéből? Az összeírás korban és időrendben megelőzi a Mária Terézi alatt elrendeltet. A község lakói a Tripartitum szellemében röghözkötöttek. Művelésre alkalmas terület a közvetlen környék, ez a mai művelt területnek 12-15 %-a. 16 a telkes, 8 a fertályos jobbágy, akiknek összesen 38 fiuk van és mivel "a jobbágyok fiai erős élőlények" ahogy egy másik felsorolás is említi, ez az erő kiegészíti 46 ökör és a 4 ló huzóerejét. Van árendás is, aki a malomnál lakik és vannak öregek is, akiknek kötelezettségét mások vállalták, ezért azokét talán méltányosságból némileg módosították.

A következő oldal térképe 1740-ből bizonyos egyéni megállapításokra is lehetőséget biztosít:

= mai erdő

= szőlőhegy

— = kocsiút

- - - = dűlőút

— (red) = országút

— (blue wavy) = patak

= erdőhatár 1780-ban

= erdőhatár 1840-ben

Johann Weidlein: Die Deutschen in der Schwäbischen Türkei című és 1956-ban publikált könyvében írja:

"die Deutschen in der südöstlichen Schomodei beschäftigten sich aber unsprünglich nur mit der Herstellung von Pottasche, Holzkohle und Glasbläserei; azaz délkelet Somogyban hoztak létre hamuzsir, faszén és üvegfuvó telepeket /i.m.l.o.o./ és szerinte Frank-Alb, Hessen és Pfalz bocsátotta ki a Magyarországra települőket.

Mária Terézia korában a Coßlmann féle rendelet /inpopulationes-Instructiones/ 1765-ben a községek építésmódjával foglalkozik:

"20 öl /40 m./ szélesek a telkek. A házat a telkek szélére kell építeni és a 16 m. széles udvart melléképületekkel keresztbe kell beépíteni. A keresztutcákat 6-8 ölnyi szélesen kell hagyni. Kutat kell ásni. Az utcát folyókéval kell ellátni és pallókkal, eper és gyümölcsfával fásítani!"

A házak építésmódja: 2 tagozatu oromfal nélküli lapos tetűjű volt, utcára nyíló ajtóval; egyik oldalon a hálószobával, a másikon a konyhával. A tetőt kukoricaszárral fedték le vagy zsuppal. Kertet minden német háznál találni lehet, mert a német a dalt, meg a virágot szereti.

Utcás ház a nyugati két osztású kelta-német típusú frankház módjára hosszával az utcára néz. A rajnai és a német felföldi ház tornácos és a telek szélére épült, ez a felnémet típus, melynél a gazdasági udvar a fő. Ablakaival és oromzatával az utcára néző egyenes ház, hármas tagozattal, kis kapus bejáráttal. Közös tető alatt a lakószobák és istállók, a csűr, a hombár és a szérű különválasztott az osztrák Vogelweide típusú síksági formájánál.

Anyaga vert fal, vályog vagy vályoggal vegyes tégl. Tápát barnára vagy kékre festik, falát hetenként fehérre meszelik; zsalu-gáteres, az ablakot csipőkés függönyök díszítik."

A falvak a domborzat formáihoz igazodtak. Egyesek követik a fő- és mellékvölgy vonulatait - mint pl. Szulimán is. A szórvány-németség egy utcás települést hoz létre, irtványfalut, Waldhufendorf-ot.

filiális = leány, átvitt értelemben másodlagos

".....ezek Weidenthal, Wolfsberg, Lindenfeld és Alt-Sadowa-
ból valók"

"a katonai alakulatok a Duna árterületén
több új falut alapítottak és népesítették be"

"itt egy gyümölcsstermő lapály csodálatos szőlőhegyek-
kel és erdőben gazdag hegyvidékkel egyesül"

A németek Magyarországra való telepedésével kapcsolatban az időpontot illetően különböző feltevések vannak.

Holder /Das Deuschtum in der unteren Baranya Stuttgart 1931/ három időperiódust határoz meg:

I. periódus	1700 - 1722
II. "	1722
III. "	1762 - 1787

és a filiális település lehetőségét a peremvidékeken fenntartja.

Kaindl /Geschichte der Deutschen in Ungarn Gotha 1912/ 1723-től folyamatosnak tartja a betelepülést. II. József alatt 1810 család települt át és 1801 után újabb hullám indult, mely cseh-német településeket hozott létre "mehrere deutschböhmische Kolonien geschaffen /1828-33/ von diesen blieb Weidenthal, Wolfsberg, Lindenfeld und Alt-Sadowa bestehen" és végül 1865 és 1868 között "von den Militärbehörden im Überschwemmungsgebiet der Donau mehrere neue Dörfer begründet und bevölkert", de filiális jellegű települések még 1900 körül is történnek.

Schmidt /Német telepesek bevándorlása Hessenből Tolna-Baranya-Somogyba Győr 1939/ szerint az elsődleges hesseni protestáns települések csak Tolna megyében történtek meg és az itteniek bocsáttak ki újabb rajokat Baranyába és Somogyba. A kivándorlás oka a hétéves háború nyomora /1741-1748/, a falkavadászatok és a téli katonai elszállásolások.

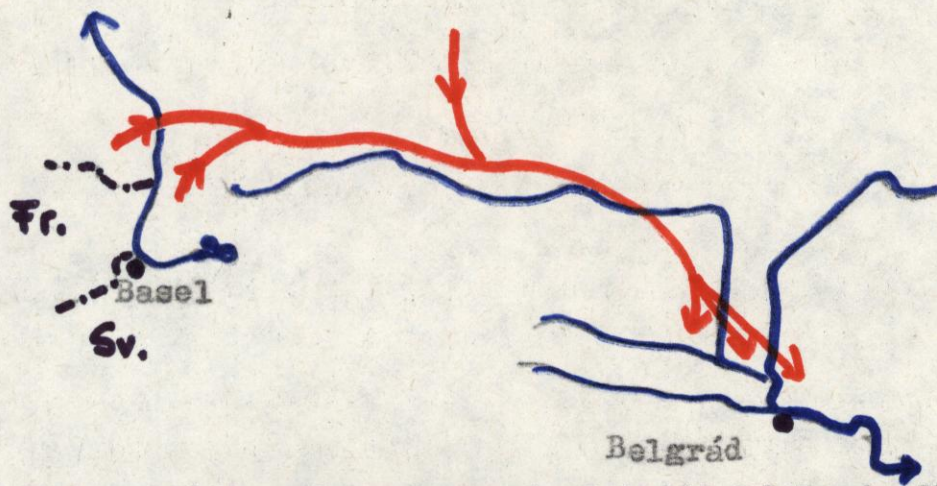
Vargha Károly /A délkeleti Zselic Csurgó 1941/ Szulimánnal kapcsolatban 1773 és 1793 közötti évekre teszi.

Egy biztos, hogy a terület, ahonnan a németek áttelepültek a mai utikalauz szerint a Rajna mentén a bor és az erdő vidéke. "Hier vereinigt sich fruchtbares Tiefland mit gesegneten Weinhügeln und waldreichem Bergland". A Rajna nyugati partján Speyer, Worms, Mainz térsége ez, ahonnan a betelepülők a szőlő és gyümölcs-kultúrájukat és erdészeti ismereteiket hozhatták magukkal.

Ezzel a "kolonizáció"-val kapcsolatban Várkonyi Nándor /Magyar Dunántul Bp. 1944/ leszögezi: "nem vitás, hogy egészen a kiegyezésig a magyarság a legelőmibb hatalmi eszközökkel sem rendelkezett a favorizált német népelem megmagyarosítására,

"...populus huius loci est unice Illyricus Rno-Catho-
licus; confessionis capaces animae sunt 323, non capaces 140"

A betekepülők a Franciaország feletti Pfalz és Rheinhessen, a Baseltől északra lévő Swáb-Alb és a csehországi területről a Duna mentén haladva jelentek meg.

Lad, Teklafalu, Szulimán térségében 10-50 fős települések, a 3 megye érintkezésénél nagyobb jöttek létre

ellenkezőleg, neki kellett megküzdenie az erőszakos germanizálás ellen?"

Windisch Éva /A magyarországi német nemzetiségi mozgalom előtörténete Századok 1964, 4.5-6/ írja:

"A magyarországi németiség nem tekinthető nemzetnek marxista értelemben. A magánföldesuri és állami telepítések eredményeként létrejött csoportok között nem jött létre a terület közössége - a nemzeti lét másik kritériuma. Sem nem alkottak történelmileg kialakult tartós közösséget sem. A nemzeti lét többi kritériumai: a közös múlt tényezője csak egy szűkebb korra vonatkozik. A nemzeté tevő tényező csak az erdélyi szászoknál mutatható ki. Általában a szétszórtság érvényesül úgy, hogy a német városi polgár semmiféle kapcsolatban sincs a német paraszttal."

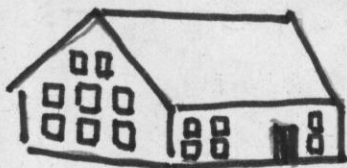
Korabinsky /Geographisch-historisches und Produkten Lexicon von Ungarn Pozsony 1780/a térségben Hárság, Szulimán, Csertő és Viszló településeket magyar falvaknak, Mosgót és Lukafát horvát falunak nevezi. Vályi Nagy András /Magyarországnak leírása Buda 1799/ szerint Szulimán magyar falu, Mosgó magyar, horvát, német falu.

Kollároovits Sebestyén -Mosgók első plébánosa által írott Historia Domestica seu totius parochiae Mosgoensis-ben úgy szerepel, hogy Szulimán lakói semicroatae /-szórványhorvátok/ akik 1730 körül már itt laktak. Eszterházi Pál püspök 1782-es mosgói hivatalos látogatásakor készült jegyzőkönyv szerint is még horvátok lakják Szulimánt. /Eredeti a mosgói plébánia levéltárában i.m.21-23 oldalain/

A német anyanyelvű lakosság megjelenése a községben csak az 1800 körüli években kezdődött. Egészen biztos, hogy filiális jellegű település volt ilyen értelemben. A plébániai anyakönyvi bejegyzések /kereszteltek, házasulandók, temetések/ németes hangzású nevei is erre a korszakra utalnak.

Nem feladata ennek az összeállításnak, hogy a "kirajzás helyét" keresse. Tóth Ferenc /A németiség elterjedése és településformái Dunántúlon Szigetvár 1931/ Somogy megyével kapcsolatban szórvány-németiségről írt.

Az alább bemutatott háztípusok a Nyugat-Németországban ma is megtalálható 2-300 éves házakat mutatják be. Az épületek közül a favázás erősítésű volt a jelentősebb. A gerendamerovitést az erdővidéken alkalmazták szívesen.

Schwarzwaldban található u.n. nagycsaládos ház, melyben több nemzedék él együtt.

A Rajna két partján, tehát Rheinhessenben és Hessenben egyaránt gyakran található favázás, gerendamerovitéses ház kontyos tetővel.

Sauerlandban ismert, részben szőlőhegyi, részben melléképületeknél is alkalmazott építési technika. A gerendák közt vályogtéglát is használtak.

Az áttelepült lakosság szívesen alkalmazta a nyeregtetőt és a kontyos tetőt, melyet szalmazsuppal borítottak. A tetőfedésre rozsszalmát használtak. A zsuppolással külön mesterember foglalkozott a falvakban. Fazsindelyt is alkalmaztak, erre a lehetőséget a környék erdői biztosították. Meg is maradt a település melletti malom nevében: Sündelesi - sіндеlesi-zsіндеleyesi malom néven.

As uriszéken rendszerint jelen volt a vármegye részéről mint "hiteles" bizonyság valmelyik szolgabíró és esküd, akik a legközelebbi sedrián /-vármegyei törvényszék/ beszámoltak az uriszék biráskodásairól. Minthogy a megyei kiküldöttek is birtokos nemesek voltak, a törvényesség szempontjából a jobbágnak nem sokat jelentett a részvételük az uriszék ülésén, ahol különben is a jobbágnak a földesur tisztjei elleni panasza ügyében maguk a panaszoltak ítélkezhetek.

1759-ben az uriszékhez panasszal fordulnak a jobbágyok. A panaszt feljegyzik, de intézkedés nem történik:

- "1. Éjjeli és nappali jobbágyszolgálatot adnak és ezen kívül még 5-10 frt. árendát is vesznek tőlük; robotolnak, kilenczet, meg tizedet is fizetnek és így egy huszról törvénytelenül három bört húznak le. A tikokból és a ludakból 12 garasos árendát vesznek, sehol másutt országszerte ilyesmi nem történik meg.
2. Az 61 fákot karácsony táján kell Mozsgóra a tiszt urakhoz szállítani. Ha valakinek igavonója nincs és így a fát ő maga nem szállíthatja, a fuvarköltésen kívül 1/2 frt. büntetést is fizet.
3. Sokszor Siklosra kell elmenni, magánál a grófnál teljesíteni robotot.
4. A mézt 6 frt.-ért erőszakosan elszedik. Sokszor három hétig is vadásznak az urak a falu környékén. Ilyenkor kinn a határban semmit sem tehetnek.
5. A mozsgói uradalmi tisztek buzájukat a béczi malomba szállítják, a jobbágy viszi oda, de ugyanakkor a tisztek lovai odahaza pihennek.
6. A hajdúk csak kinozzák a jobbágyot. Nekik naponta háromszor ételt és 2 itcze bort kell adni. Bánásmódjuk miatt sok szegény ember meghalt már.
7. A robot heti egy nap lenne, de ezen felül kihasználják a jobbágyot. Szőlőszedésre, szüretre vagy almaszedésre nem jut idő.
8. Két szegény szulimáni méhesét adta el, hogy a királynőnek /Mária Terézia/ járó zabot ki tudja fizetni, de még így is meg lettek büntetve 1-1 tallérra."

1761-ben /nove. 6-án/ Somogy megye nemesei, mágnásai, bárói jelenlétében Szulimán és Szentlászló küldötteinek közreműködésével tartott gyűlésen, mely a 2 falu határait körvonalazta jelen volt még Batthyány Károly Szulimán földesura és Festetics László Szentlászló földesura is. A mozsgói uradalom részéről az ügyvéd és az ispánok. A jelzett falvak lakóit a seniorátus képviselte. A szulimániak közül Cséhtót János, Mester Mátyás, Peres

Mátyás, ifj. Peres Mátyás, Tonkó György, Csehtőt Mátyás, Czuni János, Farkas Ádám, Peres Miklós, Gyala György, Bogdán József, Mester György, Milos György, Dravloncz Mátyás, Tonko Tamás, id. Peres Miklós, Mester Miklós, Bogdán Márton, Bosnyák János, Kumlin János, Tonkó Miklós, Bogdán György, Milos Mihály, Kis Mester Mihály, Tonkó Mátyás, Peres Márton és Peres János képviselték a seniorátust.

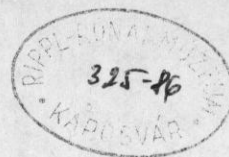
Megállapították, hogy Szulimán és Szentlászló területén az Alma vize /ma Almás patak/ és a Szentlászlói folyó foly-
nak. Szulimántól északra Szentlászló és a Zicskey malom te-
lálható. Az Alma vize a malomtól előbb délre folyik, majd uj-
ra észak felé fordul addig a helyig, ahol a pons antiquus, ma-
gyarul Hosszu hid áll, innen dél felé haladva érinti a szuli-
máni rétek szélét, melyeket a Szigetvárról Kaposvárra vezető
postaut kelet felől szegélyez.

A község/ek/ nagyságát lépésben /passus/határozzák meg
-ez azért érdekes, mert nem helyszíni bejárás rögzítéséről van
szó; ugyanis a gyűlést Kaposváron tartották.

Az okirat aláírói Gál József táblabíró, Hunkár László me-
gyei esküdt. A pecséten a Batthyány címer körvonalai kivehetők.

1762-ben a Batthyányak és Festeticsék egyéb birtokainak
hasonló "körülhatárolására" kerül sor Kaposváron.

1767 május 2-án Examen novem punctorum possessionis Szu-
limán címmel 9 pontos "vizsgálati anyag" jön létre. Ebben
megállapítják, hogy kb. 8 évvel korábban készítettek urba-
riumot, továbbá, hogy ahhoz a contractushoz viszonyítva a
2. és 3. pontban nincs lényeges változás. A 4. pontban rögzítik,
hogy a település belső területéhez erdőhasználat tartozik,
szőlőhegyei vannak, [redacted] és egy mal-
ma is van. Az 5. pontban a telkes jobbágyok /sessionatus colo-
nus/ teljesítőképességét szabályozza -erre külön melléklet
is van. A 6. pont a kézi robóttal foglalkozik, kifejezve azt
az óhajt, hogy az uradalom szüksége esetén oda is adjanak
rendkívüli segítséget. A 7. pont megállapítja, hogy a megyében
érvényes szokás szerint az ajándék azoktól nem tér el. A
8. pont szerint nincs a településen elhagyott telek. A 9.

pont az örökös kötelezettséget nyilvánítja ki /perpetua obligatione prostitentur/ és végül megjegyzi, hogy a fentebb megnevezett település lakójának anyanyelve horvát, felolvastatott előttük jelen írás, amit ők saját kezűleg formált keresztjellel hitelesítenek.

A melléklet felsorolja a telkes jobbágyok nevét, a zsellérek és a házatlan zsellér-neveket, a teleknagyságot, a településen belüli 2 mérő teléjlesztőképességű holdakat, és a településen kívül a szántóföldek holdnagyságát és rétek /kaszás-ban vagy kocsiban mért/ nagyságát.

Egésztelkes jobbágy 20 fő, $3/4$ telkes 2 fő, $1/2$ telkes 9 fő $1/4$ telkes 4 fő, összesen 35 főnek 488 hold szántója és 172 $1/2$ hold rétje van. A zsellérek közül $1/2$ telkes 1 fő, $1/4$ telkes 1 fő, $1/8$ telkes 2 fő, összesen 4 zsellérnek $2\frac{3}{4}$ hold szántóföldje van. Házatlan zsellér 1 fő 2 hold szántóval.

Szulimánban tehát a XVIII. század közepén kb. 39 épület lehetett.

Volantics misszionárius adatai szerint 1757-ben /Vargha Károly i.m./ 18 pár lakott itt, 1767-ben 40 családfőről van tudomásunk és 1793-ban már 103 pár-ról szólnak a mozsgói plébánia feljegyzései. Majd korban hosszabb szünet következik és Ludovicus Nagy: Notitia politico-geographico statisticae inályti regni Hungariae /Buda 1828/-ben közölt számokat hitelesnek tekintve Szulimály-ban 76 házban 589 fő lakott, ami azért is érdemel figyelmet, mert Mozsgónak ugyanekkor 81 épületében 629 lakós található.

Időpont nélküli Szeyner János tisztartó ellen hűtlen vagyongkezelés címen indult eljárás során Szöllőmál jobbágyainak vallomása:

"punctum decimum quartum: mindenmemi munkáját az uraságok jobbágyival viteti véghez, úgy mint a kaszálást, aratást és egyebeket és nem előbb, hanem midőn a maga dolgait végbe vitette velük, akkor az uraságok dolgához látott. In possessione Szöllőmály vallják, hogy harmadéve 18 kaszást adtak egy napra Szigethvári kertibe, azt föl is gyűjtötték maguk ezen falubeliek, kazalban való hordása pedig a többi jobbágyokkal

együtt ment végbe. Szántást annyit végeztek, amennyit 14 eke egy nap megszáthat. 8 holdra valót arattak, amit 34 egynapi aratóra lehet számlálni. A többi jobbágyokat a szigetvári majorba hozták, mely alkalmatossággal bor belüli gazdálkodással volt hozzájuk elő kegyelme. Ezen kívül idén a tiszttartó ur Turbék hegybeli szőlőjében az egész munkát ők végezték, erre 170 nap-számuk ment rá, a szőlőmunkát a szántás követte."

1825 /július 4/-ben a szulimáni földek osztályának kijavítása /classificatio/ vált szükségessé. Batthyány Antal földesúr kérésére az uradalmi ügyvéd, tiszttartó és az inspektor megjelent Szőlőmály-ban és a helységbeliek részéről Kormos Pál, Derváli Miklós, ifjú Jankó János, Kiss Jankó József, Milos József, Bogdán Mátyás és Kiss József megsemmisítették a Benta mezőt, melyet oly rossz termőnek találtak, hogy harmadik osztályba sorolták. Ugyanilyen sorra jutottak a Bezinai nevű földek, a Kis Benta mező. Ez utóbbi az erdő mellett fekszik és "az árnyék elnyomására lo öl szélesség kihagyattasson". A Veréb mező alja szép egyenes és a jó minőségű búzát megtermi, ezért második osztályba kerül, felső része pedig "az irtott mezőnek mint csak rossz termő 3 ik classisbelinek találtuk". Ugyanilyen rossz termő a Felső mező, a Rosnikföldi Diverticulum, a Rozsás Mező /helyesebben rozsos mező/, a Kis és Nagy Bakfi mező. Az irtás mező jobban búzatermő és ezért másodosztályú lett. Együttal az intravillans fundusok lico ölekkol leendő kimérését elrendelték. Ezután a réteket is osztályozták. A Dilnizi rét sásos, a Hosszu rét sarjut nem ad, a Gyaki /vagy Gyáli/ rét berkes és a Balácsi rét is berkes, ezért harmadosztályú, a Kirial nevezetű /helyesebben Király/ rét mivel sarjut is ad másodosztályú lett.

1828-ban ért véget az a per, amelyben a szulimáni jobbágyok az 1767-es 9 pontos Examen-jük sérelmeire a megyei törvényszék határozatot hozott. /1828 márc. 18-án/

Megállapítja a törvényszék, hogy 1828 február 4-én Mozsóra kiszálltak, az uradalmat a tiszttartók képviselték, Szulimánt pedig az előljárók: Mester János öregbíró, Farkas Krisztián,

Kiss János, Mikecz Vendel, Mester Mátyás esküttek és számos helybeli jobbágy és az "érintett sedriális sententiát pontonként felvévén az Uradalmi Tisztségnek befolyásával egyszersmind a Jobbágyoknak is az illető pontokra tett tökéletes kihallgatásával eképpen tettük munkálkodásunkat": az első pontot érintetlenül hagyták. A 2. pontnál kiigazítást rendelnek el, mert felsőbb utasítás szerint a belső házhelyek kiterjedését nem $\frac{1}{8}$ pozsonyi mérőben, hanem csak $\frac{1}{4}$ pozsonyi mérővel vagyis $\frac{1}{8}$ holdra kellett volna felvenni. Tehát az összegezésben a tört számok nevezője negyedre kiigazítva ezen "pontoknak elég tétetett".

A 3. pont a dülők classificatiojára vonatkozik, ahol az új Gyertyánosi földeket, mint új irtásokat említ, ezek soha nem voltak a jobbágyok földjei, hanem azokat az uradalom irtatta, tehát az uraság majorsági földjei.

A 4. pontnál: a mostani rétbeli jobbágyföld 20 kaszással kevesebb, ezért az uradalom kötelességévé teszi a tökéletesebb ki-mérését a területnek.

Az 5. ponthoz az uradalom a jobbágylegelővel és a "faizás" sal kapcsolatban jelentett be "óvást" -erre hozott határozat: "a jobbágyi faizás és legeltetés a Kegyelmes Urbarium szerint most is ezen regulatióval a régi ususban /szokás/ meghagyatott"

1830 augusztus 23-án Sárközy Albert törvényszéki főjegyző a következő ítéletet örökitette meg: "minthogy az irások mellé csatolt 1766. királyi parancsolatból kihozni nem lehet, mennyi rét jár ezen helységben egy jobbágytelekhez, a régi urbariális tabellából pedig úgy látszik, nem nyolc hanem tiz vagy tizenkét kaszás adatott egy egész helyhez. A mostani részek classificatioja sem mutatja, mintha ezen helységbeli részek állapota a hajdaninál jobbra változott volna, ennél fogva az előbbi ítélethez képest továbbra is megkívántatik, hogy az urbariumot az 1764. esztendőől bevívó tisztviselő jelentése is bemutatasson s ezért az irásokat az uriszékhez visszarendelik".

1838 július 12-én adták ki Szöllőmály helység tabelláját, mely a helységben lakozó minden jobbágy birtokát, azokhoz képest való tartozásait kiszámlálva magában foglalja. Megállapítja, hogy 4 mérő 22 hold szántó, 5 hold rét és összeségében a következőket írja ki:

Jobbág hely száma	belső pozsonyi mérő	szántó hold	két rét	igás rét	kézi rét	Kilenced és Tized	A d ó z á s o k						
							áru	ut	ton	vaj	k	é	T
35	132 ¹ / ₄	870	319	1820	3640	I.M.	70	35	210	35	70	70	420
													1/8

Ez az első olyan jobbágynévsor, amelyben németes hangzású neveket is találunk. Következnek:

Milos Mátyás, Halász Miklós, hentsei Tonkó Ignác, Tóth János, Bogdán Mátyás, Likert János, Raiz Ádám, Domesits Ferenc, Haratsi Nicolaus, Stokker Johan, Anton Nikolaus, Lautenbach Mihály, Neutzer Conrad, Sommer József, ifj. Tonkó György, Kováts Márton, Antalovics Márkó, Gyalla György, Gyalla Márton, Amsz György, öreg Tonkó György, Farkas Péter, Milos György, Milds Jakab, közép Pörös János, Matánsi József, Sutyor János, Pörös Ferenc, Lerch Anton, Czunya Márton, Sutyor András, Matánsi Ádám, Komlin József, Komlin Dávid, ifj. Komlin Márton, Zsivkó Miklós, Kiss József, Wild András, Sutyor Miklós, Karani József, Farkas János, Sziuszai Iván, Milos Iván, Stek József, Kaner Nikolausz, Milos József, kis Pörös Miklós, Somogyvári András, Bosnyák György, Kováts Iván, Hergeth András, Matyók István, Kis Bogdán Miklós, Alsó Pörös János, Kis Tonkó Pál, Nagy Pörös György, Tonkó Iván, Bogdán József, Werner Johan, Kuszik Nikolausz, Link György, Ritzel Jakab, Horváth Mátyás, Kisasszondi János, Kis Tonkó Miklós, ifj. Tonkó Iván, Böhm József, Dervály Miklós, Kováts Pál és a házas zsüllér Komlin Mihály --ez összesen 70 családfőt is jelenthet.

1840-ben kerül sor egy házbecsüre, amely szerint Shitek József szulimáni fél telkes jobbágy ház, konyha, kamra egy földel alatt, istálló, pajta, kerttel fél sessioval 700 váltó forintot ér.

Az uriszék hatáskörébe mintegy 80 Mozsóg környékbeli település neve szerepel, illetve tartozik. Az uriszéki jegyzőkönyv két kötetből állott, 674 számozott 25 x 40 cm-es nagyságu, vászonkötéssel összefogott, merített papíron írták 1820 októberétől folyamatosan 1840-ig bezárólag. A zselici településeken kívül Atala, Bogdása, Csokonya, Igal, Nagyharsány, Siklós, Simongát, Szabadi, Szomajom /ma Kaposfő/Úszög is szerepel.

A pereskedések tárgya: kölcsöntartozások, örökség teljesítetlensége, jogtalan állattelhajtás, verekedések, betörés, halált okozó testi sértés, elévülés, szerződésszegés, sértegetés, gyanúsítás, haszonélvezeti ügyek, tehát ami általában egy-egy falusi társadalomban előfordulhat.

Példának következzék két eset.

"1835 február 16. Kovács Jánosné panaszkodik, hogy Tonkó György nevű komájával a szulimáni kocsmában békén üldögélt és a többi emberrel beszélgetett. Waldois szulimáni mester a feleségével betért oda és őt ott találva kurvának nevezte. Erre a mesternét ő is viszont kurváztá, erre a mester a pipaszárral megverte.

Waldois mester előadja, hogy az instánsasszony ura-hagyott, rossza asszony és ha a felesége kurvának nevezte is, nem ok nélkül tette és minthogy az a feleségét visszakurváztá, azért ütött rá a pipaszárral egynéhányt.

Mivel a perlekedő felek egyike a másiknak az elégtételt kiszolgáltatta, itt sem az egyik, sem a másik panaszána nincs helye. Mivel az instánsasszony időn túl maradt a kocsmában és a notárius ur is betért oda a feleségével a vármegye tilalmára, azért megfeddésre teszik ki magukat érdemessé, de most még egyszer a büntetés alól feloldoztatnak." /430 o./

"1820 október 31. ifju Tonko Iván jobbágy esedezik, hogy feleségét a szulimányi notárius oly nagyon megkorbácsolta, hogy az egész nyáron dolgozni nem tudott; azért mivel a szulimányi csikós felesége panaszt tett, hogy az instans felesége elveszi a tehene hasznát, boszorkánynak állitba be őt, könyörög, hogy feleségének elégtételt nyujtsanak.

A falu csikósnéja a panaszos feleségét boszorkánysággal bevádolta, ennek hitelt adtak a helység előljárói s ők büntették

Vármegyei állandó bizottmány: az 1848.16 tc. ideiglenes jelleggel a köv. országgyűlésig meghagyta a nemesi vármegyét, melyet az alkotmányosság védőbástyájának tekintett. Addig is, míg a vármegyék végleges átészervezéséről törvényt nem hoznak, intézkedett a vármegyei közigazgatásnak a kivivott közszabadság igényeihez való alakításáról. 1848 júliusában a vármegyékben közgyűlést tartottak, amelyeken egy nagyobb létszámú állandó bizottmányt választottak; ennek választásakor a népképviselési elveknek kellett érvényesülni, de a kutatások szerint a bizottmányba a birtokos nemesek kerültek általában. A bizottmányok a vármegyei közgyűlés helyébe léptek és átvették azok feladatait.

meg a panaszos feleségét.

Az uriszék egyszersmind keményen meghagyja, hogy ezután a tisztesség híre nélkül illyes cseledekbe magukat bele bocsátani ne bátorkodjanak és minden bűbajos beszédeknek helyt ne adjanak. Most egyszer ezen tettük együgyü tudatlanságuknak tulajdonitván elhallgattatik."/15 - 16 o./

Az 1848.V.tvcikk alapján az országgyűlési követeknek népképviseleti alapon történő választására 3 tagu küldöttség /tagjai Hegyessy Kálmán, Tassy Károly, Kácsó Lajos/ írja össze a választókat. Működésüket 1848 június 2-án kezdik és 14 napon át folytatják.

"Minden Somogy megyei honpolgár, ki a politikai jogát élvezni kívánja a fennirott törvény 1., 2., 3.§-ban körülirt választói képessége kimutatása s személyének beiratása végett fenn nevezett küldöttség előtt is lakását illető kerülete helyén megjelenni iparkodjon. Kaposvár 1848 május 4. Mérey József 2-ik alispán"

A szigetvári kerület 54 községét a központi választmányban Thassy Károly /Görösgal/, Molnárfy Ferenc /Mozsgó/Gaál János /Shatvan/, Boncz Endre /Szigetvár/, Pomutz György /Szigetvár/ Helbrandt Ádám /Szulok/, Török Mátyás /Visonta/, Hegyessy Kálmán /Domolos/ és Kácsó Lajos lelkes képviselik.

Sárközy Albert alispán 1848 május 23-án kelt levelében hivatkozva a belügyminiszter "sebespostán" érkezett rendeletére, mely szerint "a haza rendkívüli körülményeihez és az események rohanó sullyához képest teendők végett" a május 25-én Kaposváron összeülő állandó bizottmányi ülésre Molnárfy Ferencet meghívta.

1848 július 3 és 10 közötti időre vonatkozik a szigetvári járásbeli Nemzetőrség Mozsgó vidékebeli kapitányságának számadása, mely szerint

"Bevétel ezüst pénzben 229 frt 19 kr., kenyérterm. 728

Kiadás ezüst pénzben 121 frt 20 kr., kenyérterm. 630"

1849 febr.7-én Lebwohl József hites jegyző elismeri, hogy Molnárffy Ferenc ügyvédnek 2 db.dárdát adott át a megye székhelyre történő továbbításra.

1849 május 3-án "mi alülirott helységek öszves lakossága összegyültünk Szolimányi helységbe nemzetőri kapitány választása végett, mely tárgy Hegyeşy Kálmán nemzetőri őrnagy által megkísértetett; de mindnyájan közakarattal volt kapitányunk Molnárffy Ferenc ur mellett nyilatkoztunk és többszöri próbátételek után is tőle el nem állottunk, őtet továbbra is kapitányunknak kívánván. Melyre nézve adjuk ezen nyilatkozatunkat nevünk aláírásával. Költ Szulimány 1849 május 3-án. Mozsgói helység, Viszloi helység, Szulimányi helység, Almamelléki helység, Sz. Lászlói helység, Zsiboti helység, Boldogasszonyfai helység. Tóth István jegyző sk."

A polgári forradalom és szabadságharc korából az utolsó irat:

"Hegyeşy Kálmán őrnagy 1849 július 3-i levele Mozsgó századbeli főhadnagy urnak, hogy századjából egy szakasz kellőleg felosztva a sebesi és turbéki őrsök között, a többi Szigetvárra illetve a botykai cserbe menjenek 6 napi szolgálatra. Élelmet vételezzenek. A főhadnagy maga vezeti a századot és Szigetben állomásozik."

A földesur Batthyány Kázmér Baranya megye főispánja, a szabadságharc idején a délvidék katonai biztosa, a kereskedelmi tárca vezetője, külügyminiszter, 1849-ben végül is Kossuthtal együtt kér török menedékjogot és Viddinbe emigrál.

A Batthyány birtokok új gazdája a "hűségjutalmas" Biedermann Ottó lett, aki bárói címet is kapott.

1851-ben Somogy kormánybiztosa /Hochreiter Ambrus/ sürgeti az Almás és a környező patakok szabályozását. A szulimániak ugyan már korábban, 1847-ben is fordultak felirattal a Vármegyéhez, ebben előadva, hogy a lapályra érő folyó környéke mocsaras, bozótos, ingoványos, ami miatt 40 szarvasmarhájuk veszett el.

1858-ban kerül sor a szulimáni erdők értékelésére. A Vöröshegyen /mely nevét a vörös színű agyagtól kapta/ csekély minőségű fa van és az egész terület bozótos és tuskós. A Bükösi erdő jóval könnyebben tagosítható. Ekkor kezdődik meg a Veréb mezőtől északra eső erdő terület irtása. A szulimániak telkenként 4 holdat kérnek irtásra. Az uradalom a lelkésznek $11\frac{1}{2}$ öl, az iskolamesternek 12 öl fát ad évente.

1867-ből maradt fenn a Gilitzei szőlőhegy birtokosainak névsora. A Gilitze területe 84 kh 976 □. A 60 birtokos közül 21-nek 1 kh.-nál nagyobb, fél kh. nagyságú szőlője 16 tulajdonosnak van.

Az 1873-as kolerajárvány nem kimélte a községet sem, mert 849 lakosából 29 halt el kolerában.

A községi képviselőtestületek jegyzőkönyvei 1895-től 1935-ig állnak rendelkezésre.

1895: A Szigetvár-Kaposvár közötti vicinális vonal fenntartási költsége 39 frt 48 kr. hozzájárulást kíván a községtől. A körjegyző panaszkodik, hogy segédjegyzőt nem tud kapni. A segédjegyzői kvalifikáció: 6 középiskolai osztály, a javadalma még most is annyi, mint, amikor csak írni-olvasni kellett a munkaköréhez. A havi javadalma 20 frt. "Nem lehet egy iskolázott fiatalember bémily szerény igényeit is kielégíteni". Az iskola fenntartási költsége 1080 frt, amihez 900 frt fedezet áll rendelkezésre.

1896: A fogyasztási adó 750 frt összesen. Ezt a következők fizetik Gutmann cukorért 3 frt, Schaffer János 13 frt, Taubl József 150 frt, Spórer György 174 frt, Hoffmann Ferenc 100 frt, Vidéki szőlőbirtokosok minden kapás szőlő után 14 krt-t összesen 50 frt, helybeli szőlőbirtokosok 260 frt-ot.

A nagymérvű szőlőpusztulás miatt adóelengedést igényelnek. A község lélekszáma 927 fő. A közművelődési egyesület működését jegyzőkönyvileg megdicsérik.

1897: A községi baba fizetésen kívül ingyen lakást kér. A község szegény anyagi helyzete miatt nem teljesíti. A bábát úgy fogadták, hogy az az előlegezett 40 ft-os kiképzési összegből évente 5 ft-ot térít vissza. Három év alatt 15 frt-ot visszatérített. Lemondását csak akkor fogadják el, ha a járó 25 frt-ot

is visszatéríti. A bábának lakást senkisé ismét ígért. Az ő foglalkozása csak mellékfoglalkozás, ezért évi 40 frt jár és szülésenként 1 frt -ez az itteni viszonyokhoz képest elegendő.

1899: Czunya József illetőségi kérelmét elutasítják. A községi küldönc hetenként háromszor ment a körjegyzőségre vagy a postára zárható táskával. A magánleveleket a bíróhoz "az esti alkonyat óráiban" kell eljuttatni feladás végett.

1900: A körorvos emelést kér. A fuvaátalányát nem emelik fel, hanem jöjjön a községbe lakni.

1902: a kaposvári süketnéma intézetnek évi 10 kor. segélyt szavaznak meg.

1903: gazdasági ismétlő iskolát állítanak fel, mert a tankötelesek száma a 40-et meghaladja.

A községi közmunka megváltása egy igás napra 2 kor, egy gyalognapra 1 kor.

1904-ben képviselő választásra kerül sor. 100 falusi lakos után egy fő vesz részt. A községet Mozsgón Dreher Mihály, Gál András, Kovács János, Matyók Antal, Mayer József, Hell Ádám, Lang József, Somogyvári János, Komli János, Pintér István képviseli.

A rendszeresített osztálytanító évi 800 kor. fizetést, 1 szobát a szükséges butorzattal és 20 kor. -t fapénz címen kap.

1905: Szulimán 1049 főnyi lakossága után 10 képviselőt küld a körorvos megválasztására, de később a főbírói rendelet ezt 200 fő/1 képviselőre módosította.

Ebben az évben Mozsgón aratósztrájk van, Szulimánból 5 fő vándorol ki.

1906-ban évi 3 országos vásártartási engedélyért folyamodnak, mivel vásártartásra alkalmas hely van, messze kell a zselicieknek vásárra járni és a község vasuton és földuton jól megközelíthető.

1907-ben 2 éjjeliőrt alkalmaznak; fizetésük évente és házaként egy-egy felöntő buza. A község ragaszkodik a Szulimán névhez, a Szöllőmál-t nem fogadja el. A községhez tartozik Antalfalu-tp., Zöcske tp., Szulimán szőlőhegy, Bakittyá tanya. Az önkéntes tűzoltók létszáma 20 fő.

Mivel a kántortanítói lakás összedőléssel fenyegetett, a kántort az iskola év végéig az iskolába költöztették.

1907 és 1921 közötti évekből nem maradt fenn feljegyzés.

1921: a jegyzőlak vásárlásához Szulimán nem tud hozzájárulni az árak emelkedése miatt.

Az 1919-ben a szerbek élelmezésére felvett 13800 koronát pótdólból fedezik.

1922: a járási vitézi telekhez 6000 koronával kellene hozzájárulni, ezt azonban elutasítják, mert ilyen összeggel nem lehet semmit sem kezdeni.

A csendőrpihenőköz nem biztosítanak helyiséget és ilyen célra történő rekviráláshoz nem járulnak hozzá.

A háborús hősök emléktáblájára 1000 koronát megszavaztak. Az emlékművet Bory Jenő székesfehérvári szobrász készíti.

A házhelyigénylők a község déli részén kapnak területet.

1924-ben a tűzoltószertárhoz 6 db. vödört, 2 lámpát, 2 lapátot és egy lajtos hordót beszereznek.

1926: a szülésznő fizetése évi 130 korona és egy szoba, konyha, kamrás lakás szabad használata; ezen kívül szülésenként 12,5 kg. buza és 1 kenyér.

Nem járulnak hozzá a Kaposvár-szigetvári uthoz, nem adják meg a kért 1000 kézi és 200 igásnapszámot sem.

1927: a Simonfa-szigetvári ut építéséhez sem természetben, sem kézi napszámmal nem járul hozzá.

Kovács György házhely igényét, Szücs János, Róth János 1-1 kh-nyi, Nyári József 1 kh. 500 n.öl-nyi, Troll József 2 kh-nyi földigényét jogosnak találják.

1928-ban a bába évi fizetése 300 P.

A forrásokat és közkutakat rendbehozzák, mivel ezek még a török időkből valók és közhasználatra alkalmasak.

A Szentlászló-mozsgói utat csak abban az esetben támogatja, ha az a Zöcskei hegyet megkerüli, a vasút mellett halad és a Róth tégláégető és a Rihmer malom érintésével éri el a mozsgói állomást.

1929-ben a bika által megtaposott községi pásztor kórházba szállításához az előfogatot elutasítják

1934-ben indul meg újra a Szigetvár-kaposvári ut építése. Kalapáti István havi 5 P-ös segélyét nem emelik, mivel az a megélhetésre elegendő.

Az előfogat értékét a képviselőtestület 6 P-ben, a kézi nap-számát 1 P 5o f-ben állapítja meg. A közmunkát nem teljesítőket birsággal sújtják.

/Ezzel végetér a rendelkezésre álló feljegyzési anyag/

III

□

1925-ben közigazgatási tájékoztató lapot állítottak ki a köz-ség korbalei legfontosabb adatairól.

Lakossága 1o39 fő ,ebből magyar 45o német 589

A világháboruban résztvett 155 fő, hősi halott 36 fő

Belterületen 199 ház van 338 lakrésszel

Külterületen 58 " 92 "

A földreform során /Nagyatádi-Szabó féle/ 86 kh. szántó és 11 db. 6oo n. öles házhely került kiosztásra

A földterület megoszlása : 1744 kh szántó

223 kh rét

358 kh legelő /ebből 174 kh közös/

3o2 kh erdő /ebből 255 kh. közös/

126 kh szőlő

29 kh kert

9o kh terméketlen

Nagybirtok nincs

Középbirtok /1oo-1ooo kh/ kettő, összterületük 7o4 kh.

Kis- és törpebirtokosok területnagysága 2 168 kh.

Gazdaságok száma: 1 kh-nál kisebb 27 gazdaság

1 kh-ás 39 "

1-5 kh-as 1o4 "

5-1o " 51 "

Munkavállalásra is részérőló törpebirtokos: 12o fő

Állattenyésztési adatok: 331 ló

38o szarvasmarha

73o sertés

736 juh

A község szervezete: bíró

másodbíró	előljárók
3 esküdt	
1 közgyám	
1 kisbíró	
1 bába	szegődményesek
2 éjjeli őr	
5 virilista	
5 választott	képviselőtestület
4 póttag	

Iskola: 2 tanterem 2 tanerővel

Elhagyott gyermek: 4

Ivóvíz: jó, de nem ártézi

Kötelezett önkéntes tűzoltóság van

Orvos nincs

Iparosok: kovács, bognár, cipész, kőműves, ács, takács

Héziipar: kenderfonás

Kocsma: 3

Távolsága Somogyhárságytól 4,85 km

Somogyviszlótól 4,28 km

Kaposvártól 22 km

Szigetvártól 9,98 km

Antalfalu tp 3,85 km

Zöcske tp 4,50

□□□

□

Források

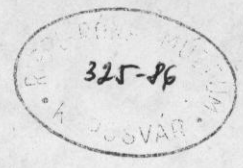
Adattári anyag P.103/1955 a Néprajzi Múzeum hozzájárulásával
 Batthyány levéltár seniorátusi része
 Historia domestica Mosgoensis Parochiae
 Kaposvári Levéltár:Képviselőtest.jegyzőkönyvek Szulimánból
 Mozsgói Uriszék jegyzőkönyve 1759
 " 1819-39
 " 1840-47
 Szöllőmály helység tabellája 1830
 Urbarialis conscriptio /Strattmann Eleonora/ 1727

Irodalom

Karácsony-Kollány: Monumenta ecclesiastica tempora /1909/
 Korabinsky J.M.: Geograph-hist.und Produkten Lexicon/1786/
 Kaindl: Geschichte der Deutschen in Ungarn /1912/
 Schmidt: Német telepesek bevándorlása /1939/
 Vargha Károly: A délkeleti Zselic /1941/
 Várkonyi Nándor: A magyar Dunántul /1944/
 Weidlein: Die Deutschen in der schwäbischen Türkei /1956/
 Windisch Éva: A magyarországi német nemzetiségi mozgalom elő-
 története 1867-1900 /Századok 1964/

Térképek

I..II. és III.katonai felmérés térképei /Hadtört.Múzeum reproi/
 Plan zur Batthyianische Herrschaft gehöriges Dorfes Szuliman-s 1780
 Szulimán térképe 1740 és 1840-ből

Záró gondolatok

A feldolgozás során igyekeztem az időrendiséget követni. Korábbi kutatásaim során olyan jegyzetanyag gyűlt össze, amely alapján az "utókor" számára helyesnek véltem egy falusi történelmi olvasókönyvet összeállítani.

A nem számozott "tükör"oldalakon a számozott oldalakon szereplő idegennyelvű, német és latin idézetek, szövegrészek fordítása vagy magyarázata szerepel.

Az idézőjelbe tett szövegrészek az anyagban is jelölt forrásokból vett szó szerinti közlések. Másutt tartalom szerinti közlést alkalmaztam.

A 9. oldal térképét a három katonai felmérés alapján szerkesztettem és a 13. oldalon a felső térképet a szövegrészek megértésére. A 13. oldal alsó térképét Weidlein i.m-e után készítettem.

A 14. oldalon szereplő háztípusok rajzát idegenforgalmi prospektusok alapján terveztem.

A feldolgozás során többször is szereplő névsort az érthetőség végett alkalmaztam.

A községi képviselőtestületi jegyzőkönyvi anyagból a lényegi vonatkozásokat említettem meg a fejlődési folyamat szemmel tartásával.

Feltételeztem az összeállítás során az általános alapműveltséget, ezért általános vagy középfokú iskolai tankönyvekben is megtalálható megállapításokat, ismertetéseket mellőztem.

Mivel az írógép nem teszi lehetővé az apróbetű szedést, a szemelvényeket vagy zöld kerettel vagy mellé húzott zöld vonallal igyekeztem szembeötlőnek feltüntetni.

Pécs, 1984 május 14.

Jambrich Kázmér
/Jambrich Kázmér/
7623 Pécs Tompa M u 30

Tartalomjegyzék

Bevezetés	
Zselic földrajzi jellegű ismertetése	1
Szulimán történelmi vonatkozásai	2
A török hódoltság alatti lélekszámba utalás	2
Balogh János örökösének levele szulimáni jobbágyaihoz	2
Szulimán gazdát cserél	3
Batthyány Á.pátens levele a telepesekhez	3
Az 1718-ban tartott határszemle ismertetése	4
A lakosság névszerinti összeírása 1724-ből	6
1727-es urbári leírás	6
Urbéri kötelezettségek telkenként	7
Szulimán és környéki térképe az erdőhatár változásával	9
A németek betelepülésére vonatkozó megállapítás	10
A Cohlmann féle rendelet 1765-ből a községek építkezés módjára	10
A németek letelepülésének periódusai	11
A német nemzetiségi mozgalom értékelése	12
XVIII.sz.-i utalások a község lakóira	12
A betelepülők utvonala/térkép-vázlat/	13
A települések lélekszámbeli nagysága/vázlatrajz/	13
A német telepések korábbi lakóhelyére jellemző háztípusok/Schwarzwald, Rheinhessen, Sauerland/	14
A jobbágyok panasza 1759-ből az uriszékhez	15
Az 1761-es határszemle során Szulimán és Szentlászló közötti határvonalat ismertetik	15
Szulimán területének 9 pontos vizsgálati anyaga 1767-ből	16
Szulimán benépesedésére vonatkozó utalások 1757-ből, 1767, 1793 és 1828 közötti évekből	17
Szeyner János tisztartó elleni jobbágypanasz vizsgálati anyag	17
A szulimáni földek újraosztályozása	18
1828-ból való az 1767-es Examen-t kifogásoló feljebbviteli tárgyalás határozata	18
Az urbariumot időközönként a megyei törvényszéknek be kell mutatni -1830-as végzés szerint	19

1832-ben adták ki újra Szulimán tabelláját ennek összegezése és a jobbágynévsor	20
1840-ből Shitek József házbecsüje	20
Uriszéki jegyzőkönyvi szemelvény: Tonkó Iván feleségének megkorbácsolásról 1820-ban	21
Uriszéki jegyzőkönyvi szemelvény 1835-ből Waldois mester és Kovácsné kölcsönös sérte- getéséről	21
Az 1848-as népképviselői választás előkészítése	22
Molnár Ferencc meg hívása a kaposvári bizottmá- nyi ülésre	22
A Nemzetőrség mozsgói kapitányságának számadása 1848 július első hetére	22
Nemzetőri kapitány választása Szulimánban	23
Hegyesy Kálmán rendelete 1849 jul. 3-án	23
Az Almás partak szabályozása 1851-ben	23
A szulimáni erdők értékelése 1858-ban	24
A Gilitze szőlőhegy területe 1867-ben	24
Az 1873-as kolera következménye	24
Képviselőtestületi jegyzőkönyvi anyag ismerte- tése 1895-1897	24
1899-től 1907-ig	25
1921-től 1929-ig	26
1934-es jegyzőkönyvi ismertetés	27
Községre vonatkozó adatok az 1925-ös közigaz- gatási tájékoztató lap alapján	27 28
Ferrások, irodalom, térképek	29
Záró gondolatok	30
Tartalomjegyzék	31 32